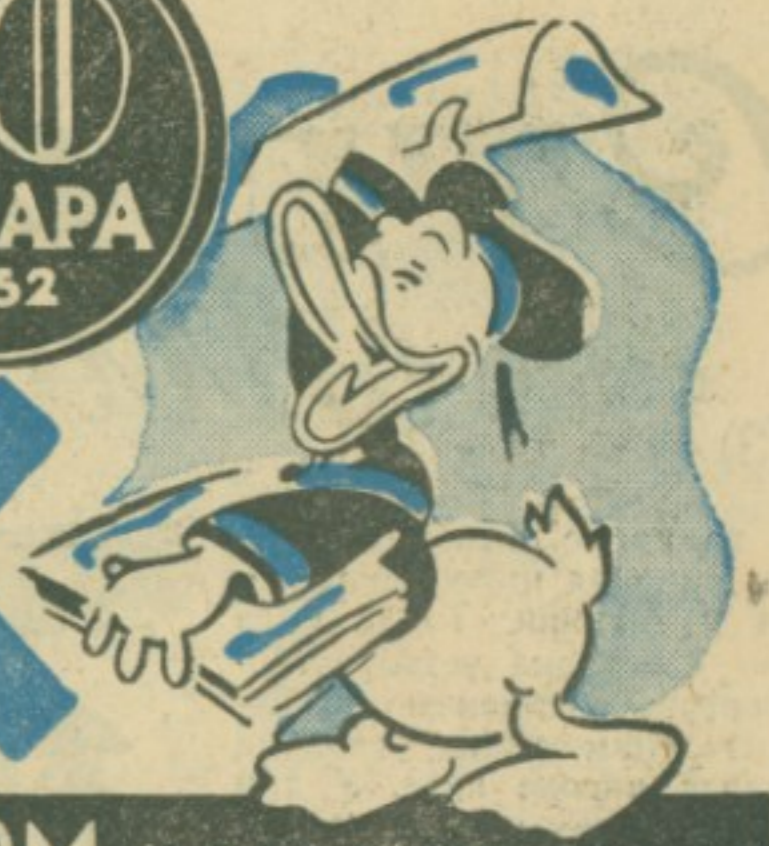

ПОЛИТИКИН ЗАБАВНИК

10
ДИНАРА
1952

ИЗЛАЗИ СУБОТОМ

Година XV — Број 81 — Субота, 18 јул 1953

МИКИ И ЊЕГОВ ДВОЈНИК

ДИПЛОМАТИЈА

ДОКУ СЕ МИКИ И ПРОФ ЈЕДИОКА ВОЗИЛИ ПРЕМА КРАЉЕВСКОЈ ПАЛАТИ, У КОЛА ЈЕ УБАЧЕН КАМЕН ЗА КОЈИ ЈЕ БИЛО ПРИВЕЗАНО ЈЕДНО ПРЕТЕКЕ ПИСМО

САД ПАЗИТЕ! НИКОМЕ НЕЋЕМО РЕЋИ ШТА СЕ ЗАИСТА ДОГОДИЛО! ТРЕБА ПРЕТСТАВИТИ СТВАР ОНАКО КАКО НАМА КОРИСТИ!

ПУСТИТЕ МЕНЕ ДА ИЗМИСЛИМ ПРИЧУ!

АЛИ ЗАШТО ДА ИЗМИСЛИМО ПРИЧУ?

ЗАР ЈЕ ПОТРЕБНО ДА ЛАЖЕМО СВЕТО?

Е, МОЈ МИКИ, ВИ СТЕ ПРЕВИШЕ НАИВНИ!

А ВАША МУДРОСТ ЈЕ ОПЕТ, НАДАЛЕКО ЧУВЕНА!

АЛИ ОД ДАНАС ИМА ДА БУДЕ ДРУГАЧИЈЕ!

ВЕЛИЧАЊСТВО! ВИ СТЕ ПОВРЕЂЕНИ!

ДА НЕКО ЈЕ БАЦИО ОВАЈ КАМЕН КРОЗ ПРОЗОР НАШИХ КОЛА!

АЛИ МЕ ЈЕ КАМЕН ПРОМАШИО!

ХМ!... ОВАЈ... ДА... КАМЕН ЈЕ ПРОМАШИО... А ОНО НА ОКУ, ТО СЕ ДОГОДИЛО У МОЈОЈ КУЋИ... ТАМО ПОСТОЈЕ СТАКЛЕНА ВРАТА...

САМО НИ ТА ВРАТА НЕМАЈУ НИКАКВЕ ВЕЗЕ С МОЈОМ МОДРИЦОМ НА ОКУ!... МОДРИЦА ЈЕ ОД ПЕСНИЦЕ ЈЕДНОГ МОГ ПРИЈАТЕЉА!

ШТО, БРАТЕ, ДА СЕ ЛАЖЕМО БЕЗ ПОТРЕБЕ!

УВЕЧЕ, У МИХАИЛОВОЈ СПАВАЊОЈ СОБИ

САД ДА СЕ ОБЈАСНИМО, ТВРДОГЛАВИ ГОСПОДИНЕ! ТИ НИСИ НИКО И НИШТА И ИМАШ ДА СЛУШАШ МОЈА НАРЕЂЕЊА!

КО? ЗАР ЈА?

СЛУШАЈ ТИ, УОБРАЖЕНКО! ТИ СИ МЕ ОВАМО ДОВЕО ДА БУДЕМ КРАЉ! ПРЕМА ТОМЕ, ОД ДАНАС ТИ ИМАШ ДА СЛУШАШ МОЈА НАРЕЂЕЊА!

ЈА... ОВАЈ...

АКО ТИ МИСЛИШ ДА МЕНИ СОЛИШ ПАМЕТ, ДА ТЕ МОЈЕ ОЧИ ВИШЕ НЕ ВИДЕ! ЈЕСИ ЛИ РАЗУМЕО?

ЈЕ... ЈЕСАМ... ВА... ВАШЕ... ВЕЛИЧАЊСТВО!

ПАЗИ! ОВАЈ МЕ ЗАИСТА ПОСЛУШАО!

ИДУКЕМ БРОЈУ!

МУДРИ СОЛОМОН

Стенли и Миваниси

(3)

У то време Самбамени је било једно од најчуднијих насеља у Африци. То је била добро осигурана четвороугаона тврђава с каменом зидинама, на чијим су се угловима налазиле високе куле. У то насељу-тврђави живело је око 5000 становника, који су се слепо покоравали својој султанији, ћерки и наследници султана Кисанбега, чија животна историја потсећа на занимљив, авантуристички роман. Кисанбег је био окретац, бунтован и снажан Црнац који је успео да око себе окупни робове одбегле од занзибарског султана и осталих већих и мањих припадника владара и да заједно с њима освоји земљу у долини реке Унгеренерија. У тој долини, украј саме реке, он је подигао камену тврђаву којој је дао име Самбамени, што значи даљи или најјачи град.

Ту, у тој долини, где је намеравао да се одмори, Стенли је добио први напад мукунгуруа, афричке грознице, која га је дохватила пратио током готово читавог путовања.

„Наша нада да ћемо после два дана моћи да напустимо долину Унгеренерија није се испунила. Трећи и четврти дан провели смо прилично бедно у тој долини очајања... Томе треба додати тешкоће настале због неспретних киша, које спречавају људе да изиђу из својих колиба и које код њих изазивају мрзовољу као и дондонске кише и маге... Сунце које се понекад промолко изгледа као бела слика самога себе, а стари носачи климају забринуту главами и с времена на време погледају на мутни круг на небу и говоре да има мало наде да ће киша престати пре него што истекну три недеље“.

Незгода за незгодом

Осмога маја експедиција је напустила низинске пределе и почела да се пење уз брегове Усагара. У селу Киозра сусти-

гли су свој трећи караван, чији је водич, Арабљанин Фаркухар, лежао болестан. Ноге су му биле толико натечене да се није могао мицати. Идућег дана разболео се и „бана млого“, мали господар, како су Црнци називали Стенлијевог помоћника Шоа. Незгоде су постајале све веће: за два дана утинула су четири магарца, а Фаркухара су морали оставити у једном селу на обронцима Мивапве јер се даље није могао кретати.

Крајем маја, Стенлију се придружио и велики караван два арапска трговца и тако су сви заједно стигли на обалу реке Маренга Мкали, што значи горка вода, јер у себи садржи веома много шалитре. Ту се Стенлију догодила још једна незгода.

„Мада је вода Маренга Мкали веома неукусна, Арабљани и Црнци пију је без икаквог страха и без рђавих последица. Међутим, они строго воде рачуна да ту воду не пију њихове животиње. Али, како ја нисам знао каква је та вода, па чак нисам знао ни шта значи име реке Маренга Мкали, пустио сам да се магарци добро напију, као што сам то увек чинио после напорног марша. Последице су биле ужасне: оно што нису учиниле

мочваре у Макати, учинила је вода реке Маренга Мкалија. За пет дана, од девет преосталих магарца утинуло је пет најздравијих и најјачих“.

У области Угоу

Преко 30 миља широке и дивље области Маренга Мкали уједињени каравани пробијали су се према Угоу.

„Пшачење овом сувом облашћу било је веома једнолично. Ухватила ме је страшна грозница која као да је из мене црпла сву моју животну снагу. Чудеса Африке нису ме више привлачила. Цела стада зебри, жирафа, антилопа и јелена јурила су пустом равницом. Али, све то није било у стању да одврати моју пажњу од страшне болести која ме је била спопала. На крају другог дана марша нисам могао даље да јашем на магарцу... Пошто смо већ били превалили две трећине пута, није било угодно да се задржавамо, тако да смо следећег дана одабрали војнике који су имали да ме носе у висећој постељи“.

Област Угоу умногоме се разликује од осталих делова Африке кроз које је Стенли пропутавао. То је пространа, плодна и благо таласаста равнина претворена у једно ве-

лико житно поље. Можда ниједна област „црног континента“ није тако густо насељена. Ипак, каравани кроз њу не сметано путују, јер домороци, сем што радозналим погледом прате пролазак странаца, ничим не ометају њихово путовање и не покушавају да искористе своју бројну надмоћност да би дошли до ткањина и шарених стаклених бинђува које за њих претстављају праву драгоценост. Ипак, и кроз ту земљу каравани не могу да прођу ако не плате данак. А данак треба плаћати многим поглавцима, јер се у Угоу султаноу назива чак и онај који под својом влашћу има свега два села. Тако су Стенли и Арабљани с којима се удружио ради лакшег путовања морали да плате султаноу Мвумија 70 дотија платна, (230 метара), султаноу Матамбуруа 12 дотија (47 метара), а скромном султаноу Бихаване само три дотија платна.

Афрички Грци и Римљани

Почетком јуна стигла је експедиција на границу Угоа и Уџанзија, Уморни и болесни путници зауставили су се у Малом Мукомдоку, седишту једног нижег поглавце који је владао над два насеља у којима су живели припадници пастирског племена Вахахумба и одметници од других султана, Вахехеа. Ту, далеко у унутрашњости „црног континента“, Стенли је упознао два становника задивили својом лепотом, тако да их је упоредио са старим Јелинима и Римљанима.

„Колико сам могао да видим, Вахахумбе су лепо и складне телесне грађе. Мушкарци су веома наочити, високи, мале главе с истакнутим теменом. Узалуд ћете код њих тражити дебеле, меснате усне и спљоштене носове. Напротив, уста су им нарочито лепог облика, нежна и мала, а нос грчки. Те особине су заједничке свим припадницима тог племена и због тога сам их при првом сусрету назвао афричким Грдима. Њихове ноге нису тако гломазно тешке као у Вагоа или других племена, већ су дуге, мишићаве и витке као у антилопе. Врат им је дуг и танак, а на њему је уска глава. Још у раној младости развијају се у

праве атлете, а кад одрасту постају пастири. Пошто се же не само девојкама из свог племена успева им да одрже чистоту расе. Сваки од њих могао би да послужи као модел вајару који жели да у мермери овековечи Антиноја, Дафиниса или Аполона. Као што су мушкарци наочити, тако су и њихове жене веома лепе. Кожа им је чиста као абонос и није црна као гар, већ има плавакаст отсјај... Вахехе, припаднике другог племена, човек би могао назвати афричким Римљанима“.

После одмора од два дана, караван је био спреман да настави пут за Ујанзи. На саветовању с водичима и носачима, Стенли и два арабљанска шенка с којима је путовао одлучили су да од три

пута изаберу онај који води преко Китија.

„Успињали смо се неравним, стрмим путем, борећи се са оштрим трњем. Акашија хорида (једна врста багрема) овде је бодљикавија него на другим местима, а каучуково дрвеће имало је тако широке гране да су наше бале стално запливале о њих. Мимозе, чије круне потсећају на отворене кишобране, штитиле су нас од сунчане припеке, али су нам и ометале кретање... Требало нам је два часа хо да да се успнемо на узвистину од 200 метара, која се дизала изнад сланог поља које смо напустили“.

(Наставиће се)

ВОДЕНИ ЗНАЦИ

Многи су видели на таблицама, обично боље, хартије, када би их окренули према светлости, натписе или цртеже разних облика. То су такозвани водени знаци. Али, мало људи зна када су се они појавили и у чему је њихов значај.

Водени знаци почели су да се уводе још од 13 века. Произвођачи хартије стављали су их као заштитне знакове својих радионица. Те знакове имала је обично она хартија која је произвођена у Европи. Најстарији водени знак поја-

вни се у граду Фабријану, у Италији 1282 године. Био је израђен у облику крста. Водени знаци на хартији израђивани су и у облику кључа, јарца, вола, рибе и других животиња и геометријских облика.

У почетку су ти водени отисци служили као заштитни знак појединих радионица, а дошнице су их стављали, као своје ознаке, и произвођачи. У Средњем веку постојао је обичај да се поједине врсте и формати хартије називају и-

менима водених знакова. Неки издавачи захтевали су, кад су поручивали хартију, да се на њу ставе њихови заштитни знаци у облику водених отисака. Овај обичај јако се раширио у Средњем и Новом веку и досад је познато око 70.000 разних водених знакова. Ти су се знакови у почетку стављали на ком било месту табак, а касније само у горњем делу.

Дуго времена мало је ко обраћао пажњу на водене знаке. Швајцарца Брикеланче трговац по занимању, први је почео да се исцрпније бави њиховим проучавањем и сакупљањем, па је успео да сакупи око 16.000 водених знакова, те је 1907 године издао у Паризу значајно дело о тим својим истраживањима. Иначе, о воденим знацима постоји веома богата литература.

Водени знакови интересантни су и за историчаре и библиофиле, јер на основу њих могу да утврде време и место где су постали поједини документи и књиге. Они из њих дознају и име издавача и штампара, итд. Данас водени знаци имају велику примену при изради новчаница и других вредносних хартија, пошто се њима отежава фалсификовање. Раније су израђивани у линијама, а сада се израђују дико-ви који су осечени.

ФАКАМЕР НЕВИДАЉИВА НАЈЕЗДА

(5)

— Хер Инграм, — промрља Штенгел. — Фројлајн Вик, гутен абенд. Чему имам да захвалим...

— Дошли смо... дошли смо да вам вратимо вашу лулу, — рече Стив и извуче из џепа велику лулу од морске пене. — Тек пре неколико часова открио сам зашто је никад нисте запалили, а ипак сте је без престанка држали у устима. Већто сте то смислили, др Штенгел. Ставили сте филтер у главу од луле и дисали кроз широку цев у камину. Употребом истог заштитног средства — обичне соде бикарбоне — ми смо успели да се неозлеђени пробијемо кроз кухњу зону. Сад ми је јасно зашто сте се онако чудно понашали кад нам се оно догодила несрећа и кад сте изгубили своју лулу. Бојали сте се да останете у кухњој зони без свог филтра. Чудно је, зар не, докторе, да сте још оног дана кад сте на састанку комитета говорили шта да се предузме против болести већ употребљавали одговарајуће заштитно средство.

— Заиста! — Штенгел климну главом. — Ви сте паметан младић и мени је жао што сам принуђен да себе лишим тако интелигентног и — он се наклони према Мони — љупког друштва. — Тада, подиравши Мони, Штенгел позва: Ернст!

— Да се нисте макли! — повика Стив и хитро извуче из џепа тешки аутоматски револвер. — Штенгел, ви ћете сад поћи с нама. Окрените леђа прозору и дигните руке увис!

— Веома драматично! — Штенгел је подругљиво гледао преко својих наочара са златним оквиром. — Али, бојим се да вам је све то узалуд, господине Инграме. Видите...

Монин продорни врисак угушио је Штенгелове речи. Стив се окрете и угледа неку огромну прилику. У и том тренутку добио је по глави снажан ударац, од кога се немоћно срушио на под. Као кроз маглу, осећао је да га тај високи снажни човек носи и да Штенгел и Мона иду поред њих. Најзад, Штенгел је застао пред једним тешким гвозденим вратима, откључао их, дао руком Мони знак да уђе и нешто на немачком наредио Ернсту. Овај је климнуо главом, гурнуо Стива преко прага и залупио врата.

— Стив! — прошапута Мона. — Јеси ли рањен? Како се осећаш?

— Добро. — Стив устаде с напором. — Ударац ме је ошамутио. Али, ми морамо да се извучемо одавде и да нађемо сер Џефрија. Штенгел зна тајну жуте куге. Зар не схваташ? Пре шест месеци дошао је у Лондон тврдећи да је избеглица. А онда је почео овај ужас...

— Ти мислиш да је Штенгел одговоран за све ово што се догађа у Лондону. — Монине очи биле су пуне страха. — Али, како?

— Не знам, — одговори Стив. — Сећаш ли се да сам ја првог дана кад смо дошли у Лондон осмотрио часовник др Вилиса и да сам загледао мал-

тер између камених блокова једне зграде. Запазно сам да је никл на часовнику био посут мрљама и да се цемент осипа. Тај Штенгелов паклени изум не само да разједа људско ткиво, већ разара челик, цемент и гуму, баш... као нека киселина.

— Киселина? — понови Мона. — Тиме би се заиста могла објаснити жута боја коже код настрадалих. Али, у читавом свету нема толико киселине да би се њоме могао разорити Лондон. И где би он могао да нађе толике тоне сировине да справља киселину?

— То је и за мене загонетка, којом већ неколико дана разбијам главу, — промрља Стив. — Али, ма шта да је то што уништава град, Штенгел зна тајну. Морамо се одавде некакo извући и рећи полицији да претресе ову кућу.

Чврсто стиснутих усана, Стив је стао да испитује затвор. Соба је била мала и потпуно празна. Вероватно је служила као остава. Један прозор гледао је на дворште опасно високим зидом. Као и сви остали прозори у кући, и овај је био херметички за-

творен, а на њему су се налазиле густо изукрштане гвоздене пречаге. Пун очајања, младић је буљно у прозор.

— Никакве наде, — прошапута, — сем... Мона! Погледај. Пречаге су на спољној страни прозора. И оне, онда, морају бити нагрижене киселином као и сви остали гвоздени предмети. — Он извади из џепа завоје и кутију са содом бикарбоном и начини две нове заштитне маске. Тада, једним ударцем рамена, разби окно на прозору.

Решетке су биле, као што је Стив предвидео, веома нагрижене. Зграбивши их чврсто, он је покушао да их извали. Једном, два, три пута напрегао је сву снагу, а тада се велики гвоздени оквир извалио из свог лежишта и пао на земљу.

— Добро је, — прошапута младић. — Није јако треснуло. — Мона је климнула главом, попела се на прозор и без муке спустила се у дворште. Тре нутак дошнице и Стив је стајао поред ње. Напрегнувши вид, он је покушавао да погледом пробије таму.

— Зид је сувише висок да бисмо се могли пребацити преко њега, — рече он шапато. — А овде нема никаквих врата. Хајде да пробамо врата која воде у гаражу.

Тихо, заобилазећи места осветљена месечином, дошли су до гараже. Врата нису била закључана и они су ушли у гаражу. Једна слаба сијалица осветљавала је велику празну просторију. Врата која су водила на улици била су закључана огромним, јаким катанцем.

(Наставиће се)

Жива брана

У ноћи уочи 1 фебруара 1953 године, у Колијсплату, холандском сеоцету крај мора, нико није ни помишљао да иде на починак. Те ноћи се Колијсплат, као усталом и читава Холандија, борио против разбеснеде воде. Раме уз раме стајали су сељаци, штитећи својим телима брану која је била између њих и океана.

— Држите! — узвикнуо би главни чувар бране кад год би се огромни, пенушави талас с грмљавином устремио према насипу. Тада би и он и сељаци који су стајали у првом реду подупрли својим изгребаним и изранављеним плећима дрвене стубове и балване. Остали, који су позади били свртани у неколико збијених редова, налегли би на њих и сви заједно, улажући и последњи делић снаге, одупирали су се мору које је претило да пробије насип и да потопи њихове домове. Као каква жива брана, они су штитили не само своје село, већ и хиљаде јутара плодне земље северног Бевеланда.

Страховита плима, каква се већ годинама не памти, није их затекла потпуно неспремне. У суботу увече, надзорник бране и његови службеници обишли су цео насип и све довели у ред. Добро су запушили чак и најмање пукотине. Око поноћи дошли су до једног усека широког десетак метара, који при нормалном водостају служи за утовар и истовар бродова и који се, ако би наступила јака плима, могао брзо и лако затворити. Они су га затворили тешким балванима и врећама с песком, које су ту увек биле при руци.

Док су они осигуравали тај део насипа, вода је нашла и преплавила кеј. Из минута у минут ниво узбуљаног мора био је све виши. Становници Колијсплата, који су као и њихови преци водили сталну и упорну борбу с морем, знали су да тешки часови тек треба да наступе. Довучено је још врећа с песком, а стари улични продавац рибе прошао је кроз село и звоњавом свог старог, напуклог звона, којим је иначе позивао купце, упозоравао је на опасност и позивао у борбу против стихије. Људи су устали из постеља и хитали према усеку на брани.

— У први мах нисмо ни слутили шта ће се догодити, — причао је доцније један од бранилаца насипа. — Због тога смо сви отишли да спасавамо покушаво једног нашег друга чија је кућа била поплавена. Мислили смо да ће дрвена устава на усеку, појачана врећама с песком, моћи да одоли. За сваки случај причврстили смо је тешким гвозденим полулама.

Изненада, човек који је стајао поред једног од каменних стубова уплашено је узвикнуо: „Брана попушта!“

И заиста, масивни угаони стуб почео је да се љуља. Ако би он пао, све би било изгубљено. Врећа с песком и дрвених балвана више није било. Али, ту је четрдесет људских тела, четрдесет храбрих и одлучних срца. Без премишљања, људи су журнули у процеп и затворили га својим телима. Најкрупнији и најјачи подупирали су главни стуб који је попуштао. Остали, који су на први знак узбуне дотрчали из села, стопили су своја тела са телима оних који су стајали у првом реду.

Пуна два часа борили су се не проговоривши ниједне речи. Плима је стално надилазила, тако да је вода већ сезала готово до врха бране, а велики таласи често су се преливали преко ње. Сељаци су били мокри до коже. Али, они нису осећали ни умор, ни хладноћу, ни бол. Дрвена брана и та жива барикада од људских тела као да су се стопиле једна у другу. У свим главама била је једна мисао, у свим срцима једна жеља: да издрже до краја, да не малакшу...

Ипак, и поред све њихове одлучности и жеље да истрају, изгледало је да ће снага океана надјачати. Минуту су споро одмицали, а помоћи ниоткуда. И кад се многим већ чинило да је крај ту, на пучини се појавила нека титрива светлост. То је био један брод од десет тона који се приближавао малој луци. Огроман талас брзо га је захватио и подигао на сам кеј, а затим га одвукао пред усек у брани. Морнари су журно бацили сидра и брод је стао. Људи на брани су одахнули: брод је задржавао и ублажавао снагу таласа.

У само праскозорје море је престало да надилази. Сељаци из Колијсплата својим телима одбранили су своју земљу и своје домове.

WALT DISNEY'S Петар Пан

НЕ СЛУТЕКИ ДА СУ ЊЕНУ БРАКУ И ОСТАЛЕ ДЕЧАКЕ ЗАРОБИЛИ ИНДИЈАНЦИ, ВЕНДИ ЈЕ ОДЛЕТЕЛА С ПЕТРОМ ПАНОМ У ЗАЛИВ СИРЕНА

АНТИЧКИ КИПОВИ

Кад год се помену антички кипови, обично се мисли на оне складне камене скулптуре са од домљеном руком, носом или ногом. Међутим, ова наша претстава о античким киповима само је делимично тачна. Боље рећи, тачно је само то да ниједан од њих није сачуван у потпуности онакав какав је био. Међу њима има веома мали број оригиналних вајарских дела чувених мајстора античког доба. Већина сачуваних кипова само су ко-

пије. Од највећег вајара старог века Фидије није сачувано ниједно оригинално дело. Од Праксителя само кип Хермеса. Истина, све ове копије старе су готово исто толико колико и оригинали. Богати људи онога доба налазили су уживање у посматрању дела великих мајстора и постављали су копије њихових најчувени-

јих скулптура у своје вртове. Но, погрешно би било мислити да су они антички кипови које виђамо по музејима и у време кад су начињени изгледали онако као што данас изгледају. На првом месту, већина античких кипова имала је очи. И то очи од обојеног стакла или полудрагог камења. Те очи су, наравно, одавно поспале. Даље, сви антички кипови били су живописно обојени. На већини од њих приликом ископавања налажени су трагови боја. У таквим приликама најљубиво се водило рачуна о томе да се те боје отстране, јер се све до недавно сматрало да су оне настале на тај начин што је кип лежао у близини неког минерала у земљи. Било је и таквих дела античког вајарства која нам уопште нису сачувана. Не зато што нису могла одолети зубу времена, већ зато што нису могла избећи људској грамљивости. То су већином били кипови од злата и слонове кости. Код ових кипова одећа је била изливена од злата, а непокривени делови тела обложени слоновачом. И злато и слоновача кост стављани су преко дрвене основе. Најлепши кипови антике били су израђени на овај начин. Међу њима најчувенији су били кипови Зевса и Паладе Атине од Фидије. Зевсов кип нала-

његово постоје и до данас је сачувано. Сам кип познат нам је једино преко описа и слика на металном новцу. Кип Паладе Атине налазио се у Партеону, у Атини, и био је висок дванаест метара. И сам материјал од кога је био израђен имао је огромну вредност, а да и не говоримо о уметничкој вредности дела. Постоје на коме је стајао може се видети и данас, а сам кип познајемо само преко неких малих копија.

Кад одвојимо очи од ових античких кипова, поред осећања дивљења, остаје у нама и једна загатка. Има, наиме, каменних кипова код којих су поједини детаљи у релефу тако филигрански израђени да се без увеличавајућег стакла не могу приметити. Човек би се заклео да без лупе, наравно, нису могли ни бити израђени. Да се кроз испуцано стакло боље види могли су већ и стари Грци запазити, јер им је брушење стакла било познато. Али, чињеница је да се у античкој књижевности нигде не помињу ни наочари ни лупа (осим неке врсте монокла Нероновог), а досад нигде нису ни пронађени овакви предмети који би потицали из античког доба. Да ли су ти народи имали можда бољи вид него ми данас зато што им очи нису биле истрошене толиким читањем? Или, да ли је способност човећег вида за ових 2.000 година толико нагло опала? На ова питања тешко је одговори-

МАЛЕ ЗАНИМЉИВОСТИ

ЛАМА

Лама је сродник камиле, па је због тога и називају јужноамеричком камилом. За становнике јужноамеричких Анда лама је најважнија домаћа животиња. Она није тако велика као камила; нешто је већа од магарца. Исто тако, она нема ни грбу, јер не живи у пустињама, па јој нису потребни резервоари хране.

Постоје четири врсте лама: хуанако, обична лама-алпака и викуња. Хуанако и викуња су већином у дивљем стању. Обична лама је потомак леме хуанако и гаји се као домаћа животиња. Припитомљена је и алпака. Од вуне ове леме праве се тканине познате у трго-

вини под именом алпака. Тканине алпака нађене су и у гробовима старих Перуанаца.

Све четири врсте лама пребивају на висоравнима планинскога сплета Кордиљера.

Ламе, као и камиле, не пију често воду, а по мишљењу неких стручњака лама викуња пије воду сваких три до пет дана. Да би дошла до воде, она путује често миљама далеко. Све се ламе добро сналазе само у хладним пределима, а у близини Екватора живе обично на висинама од четири до пет хиљада метара.

Кад наступи кишни период, дивље ламе беже на гребене и врхове планина, а кад завла-

да суша оне се спуштају у плодне долине. Дивље ламе живе у већим или мањим чопорима, често и по неколико стотина животиња заједно. Хране се травом и разним другим биљкама.

Лама је необично корисна животиња. Од ње се добија млеко, месо, вуна, а служи и за пренос терета. Тело јој је покривено густом вуном, смеђе, црне или беле боје. Има усправан врат, а реп јој је кра-

ОТКАД ПОТИЧУ ПЕХАРИ КАО СПОРТСКА НАГРАДА

Спортски трофеји обично имају облик пехара. Тај облик потиче још из античког доба, кад су атлетски спортови били необично важни у животу Грка и Римљана, а усто тесно везани с њиховом религијом. Спортске утакмице одржаване су у одређене дане, а приређиване су увек у славу овог или оног бога. На крају свечаности, богу је приношен пехар с вином, а доцније су и сами победници награђивани тим пехарима. Касније су ти пагански обичаји пали у заборав, а остало је само додељивање пехара победнику у разним такмичењима.

Од највећег вајара старог века Фидије није сачувано ниједно оригинално дело. Од Праксителя само кип Хермеса. Истина, све ове копије старе су готово исто толико колико и оригинали. Богати људи онога доба налазили су уживање у посматрању дела великих мајстора и постављали су копије њихових најчувени-

Ната воље

Свен Берквист, интернационална "звезда" у хокеју и идол многих младих Швеђана, прегледао је своју обимну свакодневну пошту. Било је немогућу одговорити на то мноштво писама која су готово сва била истоветна. Од познатог спортисте дечаки су тражили аутограме, фотографије, или карте за следећу утакмицу. Сасвим случајно, Берквистов поглед зауставио се на једном писму.

"Пишем вам из болнице где се налазим већ пет месеци и где сам много пута оперисан. Причали су ми да сам под наркозом стално понављао ваше име. Гледао сам вас кад сте играли против Финске. Дођите, молим вас, да ме посетите".

Берквист је издвојио писмо, решен да ускоро оде и посети дечака који је у болничкој усамљености зажелио да га види.

У болници и сиротишту

Четрнаестогодишњи Артур Свенсон опорављао се после двадесет и друге операције. Већ неколико година хирурзи су покушавали да несрећном дечаку даду оно чега га је природа лишила: Артур Свенсон био је рођен готово без лица. Кад се родно, имао је само очи, а наместо носа два мала отвора. Новорођенче није плакало, јер уопште није имало уста. Лекар који је присуствовао порођају дуго се премисљао да ли је уопште вредно покушавати да се том малом несрећнику омогући да живи. Ипак, иако је знао да ће за дечака живот бити само мучење, он му је на лицу начинио отвор кроз који је малишан могао да прима храну.

Прве Артурове успонене везане су за болницу и лекаре, етар, завоје и болове, а затим за сиротиште. Јер, првог дана по рођењу његов отац напустио је кућу, не могавши да поднесе мисао да је добио сина наказу. Живот у сиротишту био је тежак, јер га остали малишани никад нису остављали на миру. Данима, месецима, годинама, Артур је био сам. Самоћа је ипак била лакша од поруга и задиркивања. Неколико пута годишње одлазио је у болницу,

где га је чекало увек исто: етар и поновна операција. После једне од њих, он се вратио у сиротиште с малим, прнастим, затубастим носом, због кога су га дечаки још више дирали.

Међу сакатом децом

Кад је Артур напунио седам година, премештен је у Еугијахемет, један завод за сакате дечаке. Тај мали свет испуњен штакама, протезама и ортопедским колицима, није био весело боравиште. Ипак, малишан се у њему осећао лепше и пријатније, јер су и остали дечаки имали по неки телесни недостатак, па нису ни обраћали пажњу на Артурово лице.

У својој чежњи да буду здрави и јаки, мали богаљчи су с нарочитим интересовањем читали спортске листове и сваки од њих имао је свога љубимца међу спортистима. Увече, кад се у собама погаси осветљење, нестајало је штака и протеза. Лежећи буд-

ни у својим малим, белим постелјама, они су себе замисљали као славне фудбалере, смучаре и атлетичаре, као олимпијске победнике.

Од оног дана кад је у неком идустрованом листу Артур видео слику Свена Берквиста снимљену у тренутку кад је он једним мајсторским скоком одбранио свој гол, познати шведски голман постао је његов узор. Седмогодишњи дечак зажелио је тада да постане спортиста. Кришом, као да се стидео своје одлуке, почео је да вежба. Сатима је шутирао стару крпењачу и трчао по заводском дворишту. Једне високе, двоструке молерске лествице служиле су му место статива. У тренуцима кад га је снага издавала, помислио би на Свена Берквиста и на напоре које је и он морао да поднесе пре него што је постао чувен спортиста.

У Еугијахемету Артур је остао пет година и за све то време упорно вежбао, желећи

да достигне свој узор. А тада, морао је да напусти завод, који му је толико година био место родитељског дома чију топлину никад није упознао. Неко из управе сматрао је да њему, пошто није сакат, ту и није било место.

При крају снага

Његово следеће уочиште био је завод за малолетне преступнике, мада он сам никад није учинио никакав пре-

поново отишао у болницу. Поново етар, хируршки нож, завоји. Усамљен и измучен боловима, жељан ма чије нежности, написао је Свену Берквисту: "Дођите". Међутим, одговор није стигао.

Артур се поново нашао у заводу за малолетнике. Мада су лекари успели да му начине нешто што је личило на лице, деца су га и даље издегавала, а старији су са жаљењем окретали од њега главу.

ступ. За "дечака без лица" нису могли наћи неподесније друштво. Његови нови другови, дечаки који су имали многе пороке, дочекали су га с потсмехом. Сваког дана, сваког тренутка они су га потсећали на то да он није као остала деца. Одатле је Артур

Он је желео да побегне и да се укљони са света у коме за њега нико није марио. Чак ни Свен Берквист није одговорно на његово писмо, на његов вапај за помоћ и нежност.

Једне суботе предвече Артур је донео одлуку. Искрао се из завода и отишао на о-

балу оближњег језера. — Стајао сам на једној стени и размисљао како да себи одузем живот, — причао је он доцније. — Умео сам помало да пливам и бојао сам се да ће ме у последњем тренутку издати храброст и да ћу зажелети да се спасем. Ипак, почео сам да скидам ципеле. Тек што сам био одрешио пертле, кад се из зграде зачу глас: "Артуре, телефон!" Телефон? То је било први пут да је мене неко тражио. Потрчао сам као без душе.

Драгоцено пријатељство

Тога дана Свен Берквист сетио се малишана који му је писао. Позвао је болницу телефоном, али му је једна болничарка одговорила да он више није ту, а затим је додала: "Ако је икад постојао неко коме је потребан пријатељ, то је Артур Свенсон".

Сутрадан, Берквист је дошао у завод да посети Артура. Долазак познатог спортисте Свена Берка, како га Швеђани из милости зову, узбудио је све дечаке. А кад је, после кратког разговора с Артуром, и он потрчао за доктором, радости њиховој није било краја. Артур, коме су се сузе без престанка сивале низ лице пуно оживљава, играо је најодушевљеније. Тада су дечаци из завода први пут сазнали да "дечак без лица" уме да игра фудбал и да је јак и издржљив. Отада више нису ни примећивали његове недостатке. Артур је постао њихов друг.

Тако је почело пријатељство између Свена Берквиста, познатог шведског спортисте, и Артура Свенсона, малишана који је желео да буде као и сви остали дечаки. Берквист је био Артуров друг, саветник и заштитник. По његовом савету малишан је ступио у једну индустријску школу. Марљиво је учио, вежбао и стрпљиво поднео још десет операција.

Артур Свенсон није више усамљени "дечак без лица", већ, као и његов пријатељ, познати шведски спортиста. Његову скромношћу и скромну собу красе пехари и медаље које је током година добио у Шведској, Финској и Енглеској као победник у скоку у вис и трчању на пола миље. Пре подне он ради у једној војној радионици за одећу, а по подне у свом клубу, где има многобројне пријатеље — дечаке између десет и дванаест година чији је тренер и којима помаже не само да постану добри спортисти, већ и истрајни и издржљиви људи.

КОЗЕ НА ДРВЕЉУ

Да је осећај равнотеже код коза добро развијен, то је већ позната ствар. Али, малом броју људи је познато да у неким деловима света постоје козе које се, у сталној потрази за храном, пењу чак и на дрвеће.

Та чињеница дуго је остала непозната чак и чувеном енглеском зоологу Морису Бартону, док му једног дана није дошао случајно до руке један туристички проспекат Марока, у коме је нашао фотографију на којој се јасно види како неколико коза стоји међу лиснатим гранама овећег аргановог дрвета. Пошто се уверио у оригиналност фотографије, британски научник нашао се у недоумици. Да, можда, он није једини међу познатим зоолозима који о тој козјој "вештини" није до тада ни појма имао? Опрезно показујући фотографију једном по једном од својих колега, он је на крају дошао до закључка да о томе ни они нису били ништа боље обавештени од њега.

И тако професору Бартону није преостало ништа друго него да разгледа мало и старију зоолошку литературу. Прелистао је читаву брда стручних дела, да би најзад, у књизи А. Ј. Хагедурна, на-

шао следећу потврду фотографије са оног туристичког проспекта: "Мале козе на острву Јави, које неуморно брсте по покошеним пиринчаним пољима, често се, у несташници хра-

не, пењу и на дрвеће, да би са танких грана брстиле зелено, сочно лишће".

Ова чудна појава заинтересовала је и друге зоологе, нарочито енглеске и немачке. Пре свега, требало је разјаснити како козе успевају да се усупну на дрвеће кад немају канџи на ногама. То питање решио је познати немачки зоолог Бем. Он је, пре свега, у-

тврдио да је погрешно веровати да се козе могу попети на свако дрво. За овакво њихово успињање долазе у обзир само дрвета чија су стабла средње висине и која почињу да се гранају метар и по до два изнад земље. На искошена стабла козе се пењу без по мукe, али лако могу да скоче и на сваку грану која није удаљена од земље више од нормалног човечјег раста. Козе располажу и једном другом могућношћу пењања: путем узајамног помагања. Једна подмеће своју грбачу, док друга скаче на њу, а одатле на високу грану.

Како се козе одржавају на танким, округлим гранама а да не падну? На ово питање зоолози су дали врло одређен одговор. Они тврде да стајање и кретање по гранама не почињава козама никаквих тешкоћа. За њих гране претстављају "терен" који није нимало тежи ни опаснији од оштрих литица и узаних стеновитих гред по којима се тако сигурно креће дивокоза.

Све врсте коза имају и данас врло јако развијен осећај равнотеже. То је готово несхватљиво кад се има у виду да коза спада у ред најстаријих домаћих животиња. Историцари мисле да су козе употребљаване у људским насељима још пре 5000 година. Било би сасвим природно да се у току тог дугог временског раздобља њихов осећај за равнотежу дегенерирао. То се, међутим, није десило. Оне су тај осећај готово у потпуности очувале све до дана данашњег, па зато не треба да нас чуди што у кретању по гранама нимало не заостају за птицама и мачкама. Главни проблем за њих је само у томе како да се дочепају прве гране.

По мишљењу већине стручњака, козја страст за пентрањем по дрвећу може да има врло штетних последица. Судбина коју је доживео Сан Ди-

јего, острво у Тихом Океану, најбољи је пример за то. Први европски морепловци који су, почетком 17 века, крчили на ово острво описали су га као "рај на земљи", прекривен дивном, густом шумом и настањен свим могућним врстама птица и свакојаким малим животињама. Али, почетком 18 века некоме је пало на памет да на Сан Дијегу остави неколико коза и два јарца, да би се размножили и доцније послужили довицама из китове као допуна њиховим резервама меса. За врло кратко време, и поред честих посета китоловаца, број коза на Сан Дијегу попео се на близу 50.000. Упоредо с тим, нестајало је зеленила: траве, жбунова, па најпосле и самог дрвећа.

Данас на Сан Дијегу нема више ниједног јединог дрвета, али исто тако и ниједног претставника некад тако многобројног "козјег народа", који је својим апетитом и страшћу за пентрањем по дрвећу претворно некадашњи "рај на земљи" у пусто, потпуно голо острво.

ВЕРОВАТИ

НЕПРИЈАТАН ПОЧЕТАК

Сваки нови поглавица афричког племена Галанге мора приликом преузимања

власти да попуши лулу напуњену пола дуваном, а пола туцаним љутим бибером. Та лула, симбол власти и моћи, украшена је драгим камењем и малим, златним штитицама које служе да се лула причврсти за нос.

БЕСМИСЛЕНИ РЕКОРДИ

Познато је да су многи људи, из разних разлога, тежили да поставе понеки светски рекорд, па макар он био потпуно бесмислен. Тако су појединци више дана непрекидно свирали на клавиру, јели огромне количине јела или пили десетине литара воде, претрчавали хиљаде километара, писали писма на полеђини поштанске марке, изграђи-

вали читаве минијатурне флоте и бавили се другим бесмислицама.

Индијски јоги нарочито су познати по многим својим "подвизима" које су вршили из верских или неких других побуда. Неки су годинама гледали у Сунце, седели или стајали, закопавали се по недељу дана у земљу или данима гладовали. Ипак, подвиг индијског факира Јошиде свакако спада међу најбесмисленије: он је пуних пет дана стајао на прстима десне ноге.

НЕВЕРОВАТНО, АЛИ...

Распон крила код модерних путничких авиона типа ХС-99 износи нешто преко 70 метара — два пута више од раздаљине коју су прелетела браћа Рајт, први пилоти који су икад полетели авионом. Наиме, за време свог првог лета, 17 де-

цембра 1903 године, браћа Рајт прелетела су својим апаратом свега 32 метра. Ту раздаљину они су превалили за дванаест секунди.

Маргарин и његова историја

Пошло је нешто више од осамдесет година од онога дана кад је Наполеон III, француски цар, расписао конкурс којим је обећавана велика награда оном научнику који пронађе неку нову врсту масноће, јевтинију од свињске масти и бутера. То је била једна од мера да се смање издаци за војску,

који су тешко притискивали француску привреду. Награду је однео хемичар Меж-Мурин, који је успео да из олеомаргарина — једног масног састојка говеђег лоја — добије задовољавајућу врсту масти.

Тако је почела историја маргарина, овог данас толико важног прехранбеног артикла. Производња маргарина брзо је расла, тако да је настава

читава једна добро развијена индустријска грана. Само у Немачкој, на пример, у току 1939 године било је произведено близу 700 хиљада тона маргарина, што значи преко десет килограма на сваког становника.

С повећањем производње ишло је упоредо и усавршавање производног процеса. Маргарин се већ одавно не добија из говеђег лоја, већ углавном из биљних масти, згуснутих уља, рибеље масти — нарочито китове, док су Немци у прошлом рату добијали знатне количине маргарина — из угља. Побољшавање је и квалитет маргарина. Недавно је научницима пошло за руком да у току производног процеса унесу у маргарин одређени проценат у мастима растворљивих витамина А и Д. Као што је познато, витамин А поседује растење и штити човека од инфекција и неких болести очију, а витамин Д пружа заштиту од рахитиса.

Тако је најзад добијен артикул који је по хранљивости једнак другим мастима, много је јевтинији од њих, а, како тврде многи стручњаци, у погледу витаминских састојка

бољи је чак и од најпознатије масноће — бутера. Јер, док се за време зимских месеци садржина витамина у бутеру смањује, у витаминизираним маргарину она је увек иста.

БАКТЕРИЈЕ СТВАРАЈУ ВИТАМИН Б₁₂

Недавно је утврђено да бактерије у ваздуху стварају витамин Б₁₂. Научници су узели суд чисте воде и оставили га да стоји два месеца на скровитом месту. После тога, у воду су ставили културу једноћелијне биљке зване еуглена, која уопште не може да расте ако нема витамина Б₁₂. Како је биљка почела да се развија, научници су закључили да је у води било довољно овог витамина, па су чак и измерили његову количину. На основу тога што је вода пре експеримента била чиста и стерилизована, лако је било закључити да је витамин настао под утицајем бактерија из ваздуха. Оне су пале у воду и из материјала који се налазио у прашним створиле витамин Б₁₂.

БОЈЕВИ КОЈ Делиград

Лето 1806 године било је судбоносно за Србију. Порта је одлучила да пошто-пото угуши устанак у Београдском пашалуку. Свим околним везирима и пашама наређено је да скупе што више војске и пођу на устанике. Велика турска сила кренула је из Босне, а с југа, од Ниша, пошло је 60.000 војника, с много топова, под командом царског сараскера Ибрахим-паше скадарскога. За своје продирање у Србију Ибрахим-паша одабрао је онај исти пут којим је годину дана раније пошао и Хафиз-паша. Хафиз је био поражен на Иванковцу, а царски сараскер наишао је на ненадани, снажни отпор на месту које је тек тада постало чувено и славно.

Да би задржали турско надзирање с југа, устаници одлуче да на Морави, између Алексинца и Параћина, у Топољаку, саграде утврђен шанец. Извршење тога задатка поверено је капетану Вучи Жигићу, Македонцу из Маврова. Пре Кочине крајине Жигић је држао механу у Београду, а кад су 1788 Аустријанци заратили с Турском отишао је у српски "фрајкор", где се истакао храброшћу и јунашћом и стекао чин капетана. После завршеног рата, капетан Жика, како су га Срби звали, живео је у Аустрији, али кад је 1804 у Србији плануо устанак међу осталима дође и он, са својим братом Кузманом, устаницима у помоћ.

Капетан Жика био је даровит фортификатор. Још за време Кочине крајине он је градио добре шанчеве, а дошнине, уз аустријске војне инжењере, још више се усавршио у том послу. И овога пута одлично је извршио задатак који су му поверили устаници вође. Под његовим руководством, за свега неколико дана, подигнут је и утврђен велики шанец, који је одмах, због своје јуначке одбране, назван Делиград, што значи јуначки град, а звали су га и Дели-логор. За његовог првог команданта постављен је Петар Добрић.

Са стратешког гледишта, место на коме је саграђен Делиград било је веома добро изабрано, јер је бранило продирање у правцу Крушевца,

Туприје и Јагодине и низ Мораву за Свилајнац и Пожаревац. Шанац је могао да прими око 6.000 војника. Током времена, око овог највећег и најважнијег утврђења саграђен је и читав низ других.

Већ почетком јула 1806 под Делиград је стигла сараскерова војска, тако да су последњи радови на његовом утврђивању вршени под паљбом турских топова и уз сталне чарке српске посаде с појединим турским одредима. Пуних шест недеља, током јула и августа, држали су Турци Делиград у опсади, тукли га из топова и свакодневно јуришали на његова утврђења. Петру Добрићу притекли су у помоћ Станоје Главаш, Вуле Илић-Коларац и Вујина Вулићевић с војском из Смедеревске нахије, а дошла је помоћ и из Јагодинске нахије. Турке је требало овде, на јужним границама тадашње Србије, задржати по сваку цену док се не сузбију њихови упади из Босне, који су угрожавали Западну Србију.

На Делиграду Срби су имали на хиљаду мртвих и рањених. Народни песник опевао је ове славне бојеве и верно приказао тежину српског подвојача. Од дугих борби с кудикама многобројнијом турском силом проредили су се редови српских бораца.

И сваком је лице потамнело од пролета топа и кумбаре и брзога праха и олова.

Жестоки бојеви ређали су се из дана у дан.

Често ли се војске удараху, удараху по пољу широку, по зеленом лугу моравском; нагоне се у воду Мораву. Крвави се сва вода Мораву од јунака и добријех коња.

После шестонедељне опсаде и непрекидних бојева, малаксали су и Турци. А кад је стигао глас да су Срби на Мишару до ногу разбили велику босанску ордију и да Карађорђе долази у помоћ Делиграду, Ибрахим паша дигне опсаду и повуче се к Нишу. Он се бојао да по доласку Карађорђевој не доживи исту судбину као и босански везир на Мишару.

Ако стигне господар Ђорђе, те затече тебе на Морави, да ти имаш крила соколова не би перје изнијело меса.

Још дуго после овог првог турског напада на Делиград, у народу се причало да су Турци били доували некакав дели-топ и из њега тукли шанац, али му нису могли наудити. А кад су се Турци разбијених глава повлачили од Делиграда, назвали су га из беса Домуз-град, што би значило — свињски град. Но, народни песник није им остао дужан.

Кад иђаху низ Мораву Турци све скакаху Турци ка јелени, а кад ли се натраг поврнуше отидоше Турци ка вепрови.

Тако се Делиград прославио већ у првим данима свога постанка, а с њим и његов градитељ капетан Жика. Сима Милутиновић у својој "Србијанки" назвао је Делиград "зајакалом турства" и "супарником Цариграда", који "прождире коње и јунаке". Током устанка, све до 1813 године, Делиград је био најснажнији бедем српске слободне. Само у једној бици 1809 године Турци су изабацили на ово утврђење око 30.000 топовске булади, а 1813 пружио је из њега један од последњих отпора, са свих страна надирућој, турској војсци. Од 1813 до 1833 Делиград је био ван Кнежевине Србије, а

кад је Милош поново вратио нахије које су за време Првог устанка биле ослобођене Делиград је поново стао на мртву стражу своје отаџбине и на њој био све до ратова 1876, кад су се опет око њега водили жестоки бојеви.

Градитељ Делиграда капетан Жика погинуо је у овом свом утврђењу у пролеће 1807 године. Био је празник. Турци су мислили да је већина Срба отишла кућама, па ударе на Делиград с великом силом. Срби се, иако их је одиста било мало, јуначки оду-

пру и најпосле сузбију Турке. Док је битка још трајала, капетан Жика, соколећи браниоце, изиђе на бедем и повише: "Не бојте се, браћо, утекоше Турци!" Али, баш у тај мах погоди га зрно у прса и он падне.

Године 1808, у надгробном говору Петру Чардаклији, најбрајајући најславније јунаке који су пали за слободу отаџбине, Доситеј Обрадовић поменуо је, уз "бесмртног Васу Чарапића", и "храброг капетана Жигића".

ДА ЈЕ ЗЕМЉА ПОСТАЛА 1 ЈАНУАРА 1900 ГОДИНЕ

Кад прочитамо да се доба гмизаваца на Земљи завршило пре неких 60 милиона година или да је питекантропус, човек-мајмун, живео пре 3.000 векова, није нам лако створити претставу о тим дугим временским раздобљима. Ми смо навикли да време меримо данима, месецима и годинама, а тамо су у питању милиони година. Зато ћемо оно што се одиграло на Земљи лакше схватити ако целокупну историју и историју сведемо на данашња наша мерила. Уместо хиљадама и милионима стољећа, време ћемо рачунати годинама, месецима, данима, часовима и минутима.

Дакле, замислимо да је Земља, као самостална планета, почела свој живот 1 јануара 1900 године...

Од тога дана па све до пролећа 1939 не бисмо могли

да нађемо никаквих трагова живота на њој. За све то време Земља је била ужарена, а из њене унутрашњости избијали су дим и лава. Мало помало хладила се њена кора, а кише су почеле да падају у плусковима. Земља је била пушта и гола, али су већ постојали услови за настајак живота на њој.

Тога пролећа 1939 године почело је у муљу неког плитког мора прво кретање. Оно је оставило трагове у камену, који нам данас омогућују да утврдимо да је баш тада настао живот. После две или три године (по нашој смањеној скали, наравно) већ је бујао живот у свим топлим морима. Јављају се преци данашњих морских звезда, ракова, пужева и шкољки. Разне морске биљке пружају храну тим новим становницима мора. Негде 1942 године јављају се и прве рибе.

Но, убрзо се показало да је живот у мору пун опасности. Копо је расло, мора су се претварала у мочваре, мочваре у равнице. Исушила су се велика пространства која су докле била под водом. Да би могли да опстану у новим условима, становници мора морали су да се привикну да део живота проводе и на копну. Исти је случај био и са биљкама. Већ 1943 године били су настањени многи крајеви поред мора.

Постепено, рибе које су већи део живота проводиле на копну добиле су и одговарајуће органе за кретање, које су више користиле као ноге него као пераја. Око 1 јануара 1947 оне су дефинитивно раскрстиле са животом у мору. Тако су од водоземаца настали први гмизавци.

Клима, која је до тада била много топлија него што је данас, почела је да се мења. Постајало је све хладније, па су се чак и планине на Екватору заоденуле снежним покривачем. Многи гмизавци угнули су, а остали су у животу само најотпорнији међу њима.

Првог фебруара 1948 почело је средње доба живота на Земљи — мезозонк. Време је опет почело да бива топлије и неки од преживелих гмизаваца развили су се у диносаурске диносауре, који су дуго били прави господари на Земљи. Други су, да би се одржали, почели да лете кроз ваздух помоћу крила, која су се развила после дугог периода скакања с дрвета на дрво. Прва птица појавила се негде почетком 1950 године, али је то још била птица-гмизавац.

Но, још пре тога појавила се и једна нова врста живих бића — сисари. Сисари су би-

ли деца гмизаваца, која су, принуђена хладноћом, почела да добијају крзно и топлу крв.

Изненада, под утицајем хладније климе или неког нама непознатог узрока, диносаури су почели да изумиру. Већ фебруара 1952 године није их више било. Тада почиње савремено доба — кенозонк. Топлокрвни сисари постепено освајају Земљу. То им је било

олакшано тиме што су Северна Америка, Азија и Европа биле спојене.

Почетком 1953 године дошло је у Азији до великог потреса, који је избацио Хималаје. Време је захладило, па су животиње из тих предела

чело је прво од четири ледена доба. Тада се већ хајдебершки човек, сродник, ако не и предак, данашњег човека, борио за опстанак не само снагом, већ и разумом. Осамнаестог јула 1953, у 3 часа и 45 минута јавља се кроманјонски човек, први од наших сигурних предака, а „већ“ око 7,53 он је почео да се служи луком и стрелом. Прва цивилизација почела је да цвета у Египту око 11 часова истог дана, а Рим је био на врхунцу око 11,36. Колумбо је открио Америку у 11,55 часова, а Први светски рат завршен је тачно у 12 часова.

На тај начин цео досадашњи живот људског рода — по нашој скали — траје свега неколико часова. Шта можемо очекивати од сутрашњице? Кад су диносаури могли да владају Земљом „пуне“ две и по године, и данашње човечанство с правом може да очекује бар толико дуг период развоја, тим пре што се оно сузби науком и што располаже интелегенцијом и већом способношћу прилагођавања. Кад је човечанство постигло данашњи степен развоја за свега осам часова, какве га невиђене могућности очекују после недељу, или месец дана! На све то даће одговор једино будућност људског рода.

ИЛИ НЕ...

ВРЕЛА И ХЛАДНА ВОДА ИЗ ИСТОГ ИЗВОРА

Становници села Бањос, у америчкој држави Екватор, добијају и хладну и

вреду текућу воду из вулкана који се налази на планини Тангурагуа. Хладна вода постаје топлењем снега, кога на врху планине има преко целе године, док у подножју вулкана избија неколико извора чија се вода загрева од усисане вулканске лаве.

ЖИВИ „ЕЛЕКТРОНСКИ МОЗАК“

Мексиканац Фернандес Аридано, који је живео у другој половини прошлог века, био би обичан и потпуно незапажен човек да није умео изванредно брзо и лако да врши најкомпликованије рачунске радње — напамет. Без много напора, он је могао да извуче четврти и пети корен из десеточиленог броја за двадесетак секунди. Иначе, ни-

чим другим није био нарочито обдарен. По занимању био је трговац.

ЧОВЕК С „ГВОЗДЕНИМ“ ПРСТИМА

Канађанин Џон Строко заиста је био човек с „гвозденим“ прстима. У свом животу Строко ниједном није употребио камен или клешта да би разбио орах или лешник. Разбијао их је на тај начин што их је стављао на сто и ломио јединим јединим ударцем средњег прста.

„УДОБНЕ“ ПОСТЕЉЕ

У долини Семлики, у Африци, расте једна врста дрвећа чије стабло има у пречнику око петнаест сантиметара. На њему, отприлике један метар изнад земље, избијају две бочне гране, које са стаблом за-

клапају исте углове. Та стабла домораци секу и употребљавају као постеље. Лако је замислити колико су те постеље „удобне“!

Безопасне ЗМИЈЕ ОТРОВНИЦЕ

Један од облика сујеверја, који налазимо код свих народа, на свим континентима, јесте и молепствије за кишу.

Гледајући како му под жарким сунцем вену усеви од којих је зависио живот читаве породице, примитивни човек се, немоћан да сам себи помогне, обраћао за помоћ „вишим силама“, молећи их да пусти кишу и натопе испуцалу, жедну земљу.

Обред призивања кише код разних народа обављан је на разне начине, али је нарочито интересантан код индијанског племена Холи, које живи на југозападу САД. Том приликом њихови свештеници приређују игре са змијама. Четири дана пре свечаности, они лове све врсте змија, па и оне најотровније. Туристи који су присуствовали овим свечаностима чудили су се како се они не боје страшног змијског отрова, него чак стављају и главу најотровније змије — змечарке себи у уста.

Било је много тумачења ове необичне појаве. Једни су претпостављали да свештеници пре свечаности узимају неки напиток који у њиховом организму неутралише дејство отрова, други да ударају змије неким меким предметом док не излече сав отров итд. Ме-

ђутим, објашњење ове загоњетке дао је тек Чарлс Богерт, сарадник Природњачког музеја у Њујорку.

После свечаности свештеници су односили змије на нарочите олтане или их пуштали у камењар изван села, да тобоже јаве духовима који

управљају кишом да је селу потребна помоћ. Богерт је присуствовао једној од ових свечаности, али се добро чувао да не изазове сумњу Индијанаца. Он је на довољној удаљености сачекао да се свечаност сврши и свештеници однесу змије, али је кроз један мали телескоп пратио њи-

хово кретање. Видео их је како се приближавају једном олтану, чији је положај добро запамтио. Дошнине је отишао до олтара и из пукотине у стени извакао једну змечарку. Да се не би приметно да је змечарка код њега, он ју је стрпао у једну малу торбицу, а торбицу под шешир, и тако се удаљио из села.

У музеју змија је убијена и детаљно прегледана, па је тако тајна објашњена. Отров код змечарке налази се у кесам смештеним у њеном жрелу, из којих приликом уједа истиче у нарочите, функционалне зубе. Иза ових налазе се много мањи, ембрионални зуби, који замењују функционалне ако они неким случајем страдају. Змечарке долазе до хране на тај начин што својим отровом убијају жртву, јер не могу да је даве као што то чине друге змије. Прегледом убијене змечарке нађено је да су јој били извађени не само функционални, већ пажљиво исечени и ембрионални зуби. На тај начин, мада су јој кесе биле пуне отрова, ова страшна змија била је безбедна, па је свештеник без бојазни могао њену главу стављати себи у уста. Показало се, дакле, да су индијански свештеници познавали анатомију змечарке ништа горе од неког стручног сарадника Њујоршког Природњачког музеја. Дошнине испитивања у Африци показала су да слично поступају и нека тамошња племена при игри са отровним змијама.

ДАЛЕКА КОПНА И МОРА

ЈАПАН

Јапан, — или како га његови становници називају Нипон, што значи „земља излазећег сунца“, — налази се на истоку Азије. То је острвска држава. Њена четири велика острва — Хондо (или Нипон), Хокаидо (или Јесо), Шикоку и Кјушују — заједно заузимају површину од 369.000 квадратних километара и на њима живи 83 милиона становника. Главни град је Токио, а остали већи градови су: Осака, Нагоја, Киото, Јокохама, Кобе и Хирошима.

Нема земље на свету у којој има више вулкана него у Јапану. Било их је веома много у прошлости, а и данас је још активно око педесет. Земља је планинска, са врло мало низина. Али зато је оно мало плодне земље врло интензивно обрађено и њивице јапанског сељака личе на лепо уређене баште. Главни пољопривредни производи су пиринч и чај, а много се гаје и свилене бубе. Несташница плодне земље упутила је Јапанце на море. Они су вешти рибари и добри морепловци. И поред недостатка сировина, Јапан има снажно развијену индустрију.

Док су велики јапански градови претрпели све страхоте ратних разарања, села са живописним сламним крововима, љупке планинске крчме, минералне бање с топлим изворима и раскошни хотели на морској обали остали су поштеђени. Само један велики град није страдао. То је Киото, најлепши од свих јапанских градова, прави музеј старог Јапана, пул античких храмова и древних вртова.

Јапански пејзажи толико су разнолики и лепа да личе на неки чаробан сан настао у машти каквог уметника. Но, поред пријатности које они пружају људском оку, човек ту може наћи и најразноврснију забаву и разоноду.

Гробље језика

У Киоту постоји један необичан споменик, који представља језиво сећање на прошлост Јапана. Наиме, кад су Јапанци, крајем 16 века, освојили Кореју, они су у почетку слали у домовину, као ратне трофеје, главе убијених Корејана. Како је број ових знакова победе растао из дана у дан, они почеше да слају само језике својих убијених непријатеља. Будистички свештеници закопали су стотине хиљада ових језика недалеко од храма у Хоко-џију. Споменик који је подигнут изнад овог чудног гробља представља знаменитост коју познаје готово сваки туриста који дође у Јапан.

Уђе ли Европљанин у било коју сеоску крчму, наћи ће нешто што ће га изненадити. То је заједничко купатило — офуро, што значи „часно топло купатило“. Базен у оваквом купатилу направљен је од дрвета. У њему се стално налази готово врела вода, без обзира колико је лица ушло истовремено у базен. Но, пре него што уђе у сам базен, сваки појединац добро се насапуња и опере и тек онда се може брчкасти у овој чистој води. У базену свако остаје по милој вољи, тако дуго док може издржати, усред задовољних купача, који — загњурени до браде — весело ћерају међу собом, у најлепшем расположењу. Нама ће изгледати необично да се неко пере пре него што уђе у купатило. Јапанци, међутим, налазе да је чудновато да се ми, Европљани, перемо и умивамо у самом купатилу, па да после тога остајемо да се брчкамо у тој истој, прљавој води.

Чудни обичаји

Уосталом, Јапанци чине читав низ ствари које су супротне нашим обичајима и схватањима. Тако, на пример, у Јапану се куће граде почињу од крова, а главне просторије налазе се у задњем делу куће, окренуте према башти.

У јапанским вртovima и парковима нема уопште цвећа. Један од најчувенијих вртова, у манастиру Риоан-џи, недалеко од Киота, нема ниједну травку или зелену биљку, већ једино песак и стене.

Женска одећа не познаје ни копче ни дугмета. Кимоно се везује сав помоћу узица. У Јапану бела одећа облачи се као знак жалости, за сахрану, а црна као знак радости, за венчање. Најлепше везове на, ши

ром света познатој, јапанској националној одећи не праве жене, већ мушкарци.

Јапанци — они који имају — једу бонбоне пре ручка, вино загревају уместо да га хладе, а на свечаним вечерама даје се позивним гостима пажљиво спакован оброк за чланове њихових породица који су остали код куће.

Уместо да у знак поздравља један другог стегну руку, Јапанци се клањају кад се срећну. Број и дубина поздрова зависи од степена уважања или друштвеног положаја једне и друге особе.

Разумљиво је да се странци изненади кад примети Јапанца како једе алге и сирову рибу, или рецимо рен са уљем и сирћетом за доручак. Такво

јело је и салата од латица жуте кризантеме. Но, јело које познају сви туристи јесте, за цело, „сукијаки“. То је мешавина меса и egzотичног поврћа — лотосовог корена и бамбусових пупољака — с пасуљем, киселим млеком и љути

соком од соје. То је највише тражено јело у Јапану. „Сукијаки“ значи, у ствари, „печен на лопатици“. Некад је јапанским будистима било забрањено да једу ма какво јело сирово од меса убијених животиња. Међутим, сељаци су волели месо, па су усред поља, под ведрим небом, кришом леки парчад свињског, јагњег или говеђег меса на својим ашовима и лопатама. И данас, чак и у најотмени-

јим ресторанима, можете сами испећи свој „сукијаки“ за столом, за време ручка.

Безимене улице

У Јапану мало која улица носи име. У градовима оне се обично зову — „улица која иде од тог до тог места“. Куће су нумерисане редом како су грађене, не водећи рачуна о томе где се налазе. Тако, на пример, број 48 може бити поред броја 1, док се број 2 може налазити на сасвим другом крају улице.

Јапанско писмо је невероватно замршено и тешко. Не постоји ништа што би се могло назвати азбуком, већ само

нека мешавина кинеских слова и јапанских гласовних знакова. Јапанци воле да читају, што се види из великог броја књижара. Око новинских киоска увек се може видети мноштво дечака задубљених у читање најновијих часописа и листова. Продавци их у томе не ометају, јер сматрају да њихове муштерије имају право да се претходно упознају с робом коју имају намеру да купе.

РАЧЈЕ ОЧИ КАО КОМПАС

Још од Средњег века била је магнетска игла стални и поуздани пратилац и вођа поморца који су крстарили далеким морима. По бури, киши и олуји, она им је увек показивала где се налази север. Али, још давно, приметили су ловци на китове да их у водама Северног Леденог Мора компас издаје. Уколико би се више приближавали Северном Полу, утолико би игла на компасу постајала немирнија: нагло би скретала надесно, па налево, док најзад не би стала да се лудачки врти у круг. Ову појаву запазили су касније и пилоти који су летели изнад арктичких предела.

У областима око Северног Пола поморци и пилоти израчунавају правац помоћу навигационих инструмената: дању према положају Сунца, а ноћу по звездама. Међутим, баш на Северном Полу, двапут и тридесет пута напред од по осам дана кад сунце остаје скривено иза хоризонта. Тада су ноћи тако мрачне да се звезде не могу чак ни назрети. Компас, сунце и звезде — све изда поморце и авијатичаре.

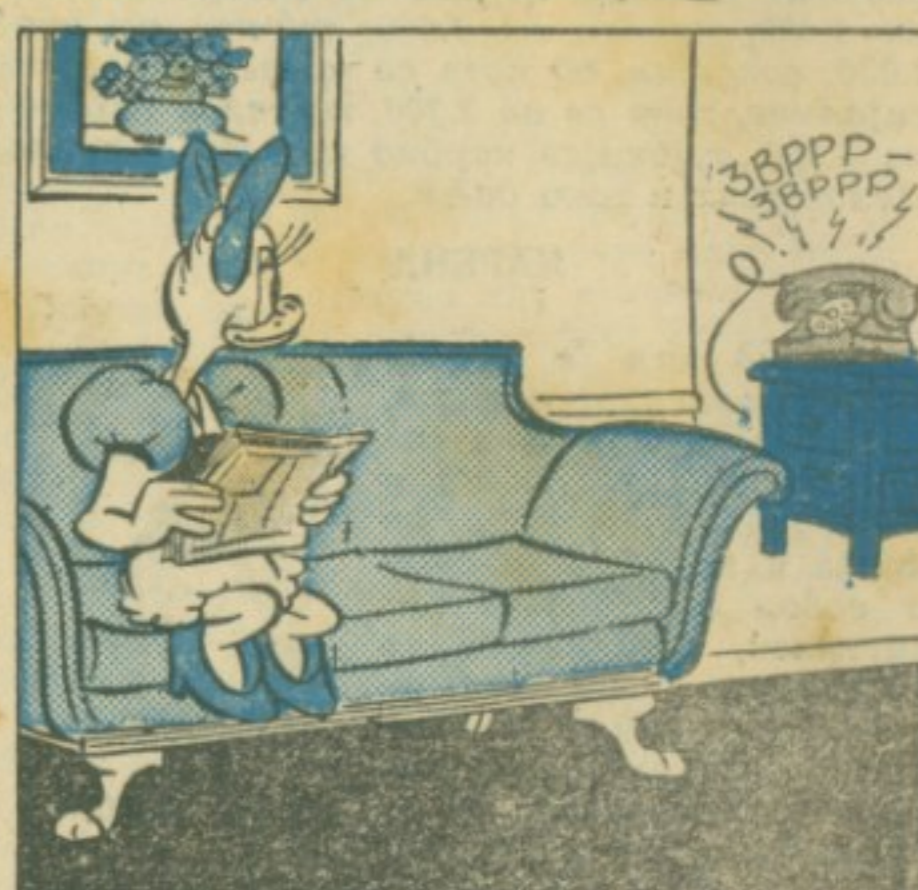
Природа је, као и много пута до сада, притекла људима у помоћ. Познато је да су до многих техничких открића научници дошли захваљујући посматрању природе, а нарочито биљног и животињског света. Већ дуже времена биолози знају да пчеле имају један орган који им омогућава да се без сунца, звезда и других спољних средстава за оријентацију врате у своје удаљене кошнице. Пчела може да нађе свој пут ако на небу има маркар најмањи комадић плаветни-ла. Тај крајичак плаветни-

служи јој као нека врста огледала. Наиме, сунце расипа своје зраке у васиону и неки од тих зракова одбијају се од тог плавог „огледала“ и падају на земљу. Пчелино око такве је грађе да може да „ухвати“ те зраке који су иначе невидљиви за човече око и да по њима одреди положај сунца, мада је оно заклоњено густим облацима. Али, пчелино око сунце је мало да би се могло секцирати и употребити за практична лабораториска испитивања.

Међутим, амерички професор Талбот Вотерман запазио је да једна врста великих потковичастих рака који живе у азиским рекама има способност да нађе свој пут захваљујући невидљивим сунчевим зрацима. Вотерман је пажљиво извадио око једном раку и издвојио сплет очних нерава у којима се налази способност примања тих сунчевих зракова. После дужег испитивања утврдио је да електрични апарати за мерење показују извесно мало скретање кад на сплет нерава падне поларизована светлост, тј. баш они зраци по којима пчела и рак одређују себи пут за време тмурних дана.

Без сваке сумње биће потребан читав низ експеримената и проба пре него што се компас „рачје очи“ буде могао и практично употребити. Пре свега потребно је утврдити како се по поларизованој светлости може одредити положај сунца. Јер, како каже Вотерман, за оно што рак „израчуна“ за један делић секунде, човеку ће бити потребни месеци мучног, истрајног и напорног труда.

ПУСТОЛОВИНЕ МАЛОГА ЧОНИЈА, МОРНАРА ТОМА ТРАУТА И КИНЕЗА ШАНГЛИНА

МОРНАР ТОМ ТРАУТ, ШАНГ-ЛИН И МАЛИ ЧОНИ ПОЛАЗЕ НА ПУТ У КИНУ

